KA NIAM KHASI TYNRAI
HA KA DUR
KA NIAM KHRISTAN

Nongthoh : S Shynrang Khonglah

First Edition : 2003

Copies : 10

Acc No 8604/12

Class No. 895.93. K.11. Nia

Author Khonglah. S.S.

Title Ka niam Khasi tynrai ha

Acc. No. 8604/12

STATE CENTRAL LIBRARY
GOVERNMENT OF MEGHALAYA
SHILLONG

1. Books may be retained for a period not exceeding *15 days* by members.
2. Books may be renewed on request at the discretion of the Librarian.
3. Dog-earing the pages of a book, marking or writing therein with ink or pencil; tearing or taking out its pages or otherwise damaging it will constitute an injury to a book.
4. *Any such injury to a book is a serious offence; Unless a borrower points out the injury at the time of borrowing the book, he shall be required to replace the book or pay its price.*

Help to keep the book fresh and clean

All Right

Printed at

KA NIAM KHASI TYNRAI

HA KA DUR

KA NIAM KHRISTAN

KA JINGLAMPHRANG

Ia ka manuscript kane ka kot, ha ka kyrteng – KA NIAM KHASI HOK HA KA DUR KA NIAM KHRISTAN, la dep thoh naduh u bnai October 1992.

La pynmih ia ka lyngkhot lyngkhot ha ki katto katne tylli ki issue jong ki kot khubor Mawphor bad Sur Phira. La ai kopi ruh ia ki katto katne ki paralok kiba kynthup ia kiba la long khristan bad ki bym pat long ruh.

La pyndonkam ia ka da ki katto katne ha kaba ialap niam khristan ha ki katto katne ki jaka khamtam ha ki thain Jaintia Hills.

La pyndonkam ruh ia ka ha ki jaka Pule Kot.

Mynta nga pynmih ia ka ha ka kyrteng KA NIAM KHASI TYNRAI HA KA DUR KA NIAM KHRISTAN.

Dated Shillong,
The 15th Sept.2003.

S.Shynrang Khonglah,
Chynna Sor Cottage,
Nongthymmai,
Shillong – 793 014
Phone No : 2520318

Ka jingpynbud Kyntien:

Ha kaba sdang eh ym lah khlem da ai khublei kyrpang ia u Bah S. Shynrang Khonglah uba la thoh ia kane ka kot 'Ka Niam Khasi Tynrai ha ka dur ka Niam Khristan'.

Shisha une u rangbah u la ialeh shitom ban sei madan ia kine ki symboh pyrkhat ba la sop pring na Tyngir jong u na ka bynta ka jingmyntoi jong ngi ki longdien ki mandien jong u Khun Khasi Khara.

Ha kane ka kot la pynpaw shynna ia baroh ki kyndon jingngeit kiba ki Longshwa Manshwa ki la buh beit buhryntih ia ka rukom shakri lane mane Blei jong ki kaba don ka jingiadei kaba jan bha bad ka jingngeit ki khristan kumba u nongthoh u la kdew. Kane ka pynshisha ba ka jingngeit niam tynrai ne niam Khasi ka iapher bak-ly-bak na ka jingngeit jong ki khar Hindu.

Kumta ngi dei ban sngewthuh shai kdar ia la ka jong ka tynrai khamtam eh kum ha kine ki por ba ki jur ki bor jingpynthame, jingpah jingphon jong kita ki Sangh Parivar ba la tip kum ka Rashtriya Swayam Sewak Sangh (RSS) bad VHP jong ki heh paid Hindu. Lada ngi bakla ha kane ka liang khlem pep kan wan rah ia ka jingpait jingpra hapdeng jong

ngi. Ym tang katta, lada ngi bishar tang na ki daw kiba paw shabar kum ha ka puja ka puken ka iapher lypa nadong shadong.

Lada kata ka 'ap jutang' ka dei shisha ka daw ba ki nongleh niam ki hap ban duwai phirat 'ba ki la sahdien ki la sah khynnah' te ka jubab ka la don lypa ha kane ka kot kaba la pynshong nongrim na kito ki snar jong ka Niam Tynrai kum ki Nongbareh, Nartiang, Umroi bad hawei ha ki por kiba kham mynshwa. Kane ka kot lyngkdop nga ngeit ruh ba kan plielad plielynti ia ki samle pule kiba kwah ban nang wad bniah shuh shuh ia ka Jingngeit Blei u Khasi.

Nga kitbok kitrwiang ia u Nongthoh ba un nangroi ha ki liang baroh.

Khublei Shibun.

(H.T.Wells Sten)
Jaiaw Laitdom,
Shillong - 2.

Dated Shillong,
13-Nailar-2003.

KA NIAM KHASI TYNRAI
HA KA DUR
KA NIAM KHRISTAN

I. Kaei ka Niam Khasi/Niam Tre Tynrai?

Ha ka 28 tarik u bnai May 1991 ha ka jingkren khublei khadduh ia U Bah H. Onderson Mawrie (bam kwai ha dwar U Blei), shwa ban rah ia ka met jong u sha jingthang hangtei ha Nongkrem, U Bah Pelin Litan u la pynshai ba ka jingiap jong ngi ki briew ha kane ka pyrthei ka long ka jingwan shaw uta u Synriang ia la ki briew katkum ka jingkular jong u khnang ba kin long lem ryngkat bad u sha lyndet kane ka pyrthei.

Ha ka jingkren jong U Waheh R. Tokin Rymbai pat kum u President (authority) jong ka Seng Khasi, u la ong ia kine ki kyntien: **KA NIAM KHASI KYNTHUP IA KA NIAM TRE KA DEI KA NIAM AP JUTANG**.

Ka jingkylli kaba mih na kane ka jingong ka long — Kaei kata ka jutang ba ka Niam Khasi/Niam Tre ka ap?

Shuwa ban poi sha ka jubab ia katei ka jingkylli, ngam lah khlem da pynpaw ia ka jingsngew burom jong nga ia baroh ar ngut kitei ki rangbah na ka bynta ki jingphla jong ki ia ki jingshisha ki bym don ba lah ban len kumba yn sa shem na ki bynta ba yn dang pyni ha kane ka jingthoh.

Ia ka jubab ia katei ka jingkylli — Kaei ka Jutang ba ka Niam Khasi/Niam Tre ka ap? lah ban shem da kaba suk bad shai bha na ka jubab ia katei ka jingkylli ha ka Bynta I bad kata ka long — Kaei ka Niam Khasi/Niam Tre?

II. Ka Jubab :

Ha ka jingshisha, ka Niam Khasi Tynrai kam dei tang ka jong u khun Khasi-Pnar hynrei ka dei ka jong baroh u Khadhynriew Trep Khadhynriew Skum shi tyllup pyrthei.

Kane ka Niam ka long kaba nyngkong nyngshap eh ha ka sla kane ka pyrthei. Ka dei ka Niam kaba la buh nongrim bad seng nongrim da U Blei Trai Kynrad hi mar khmat bad u khun bynriew mynba dang lung ka pyrthei. Namar kata kane kein ka dei kata ka Niam Hok Niam janai u khun bynriew shi tyllup pyrthei bad sa mih ka jingong ba ha kaba mynnyngkong u khun bynriew u don tang kawei ka ktien bad kawei ka Niam.

Katkum kane ka Niam la ngeit :

1. Ba ha kaba mynnyngkong u briew u long uba hok bad u ia long lok bad U Blei bad im suk kynjai ha kane ka pyrthei. Ha kata ka por ka **Hok** u briew ka phyrnai kat **ka Sngi bad u Bnai**.

2. Katkum kawei na ki jingiathuhkhana pateng jong u khun Khasi-Pnar la ngeit ba hapdeng ka suk ka sain kaba kat kata, ka pop ka la wan ngat hapdeng u khun bynriew lyngba ka jing-ia-phaluh samla u Bnai ia ka Sngi kaba la dom shla haduh ba ka la kawang ia u Bnai da u dpei bad ka phet noh artat napdeng u khun bynriew haduh ba ka pyrthei ka la dum ngain bad la dawa ban don ba pha jingim na ka bynta ban wallam pat ia ka sha u khun bynriew. Kumba la pyni ha ka bynta 1 haneng kane ka mut ba ka **Hok** ka la phet noh na u briew bad u sa ngat ha ka shitom ka shipa namar um ioh shuh ia ka jingialong lok bad U Blei.

3. Na kawei pat ka jingiathuhkhana pateng u khun Khasi-Pnar, la ngeit ba shisien mynhyndai kulong kumah, ka la don ka jingshlei um kaba khraw ha kane ka pyrthei ha kaba u khun Khasi-Pnar u la nguid noh ia la ka jingthoh ha ka jingjngi ia kata ka jingshlei um. Bad kumta u la long ka jaidbynriew ka bym don jingthoh jingtar kum kiwei pat ki jaidbynriew kane ka pyrthei. La ngeit ruh ba u khun bynriew uba don ha sla kane ka pyrthei mynta u dei uba la hiar pateng na kiba la lait im na kata ka jingshlei um bakhraw.

Ia kane ka jingshisha la sakhi pynsabut da baroh ki jaidbynriew ba don ha kane ka pyrthei mynta. Lada ngi phai sha ki jingiathuhkhana pateng jong kawei pa kawei ka jaidbynriew kiba don ha ka pyrthei mynta, baroh baroh ki ia ong —"**Once upon a time, there was a great flood**" (Shisien ha kawei ka por, ka la don ka jingshlei um bakhraw).

4. Hadien kata ka jingshlei um bakhraw, ki briew kiba la lait im na kata ka jingshlei ki la ia sdang pat ban ia pun ia kha bad nangroi. Hynrei katba ki briew ki nangroi, ka pop ruh ka nangroi bad ka jingshitom bad jingjynjar u briew ruh ka la nang sangah tyngeh ia u haduh ba um banse shuh khlem da kynmaw Blei bad kyrpad kyrpon ia U Blei ban sngewsynei ban map noh ia u bad ban pyllait ia u na ka bainong jong ka pop jong u.

5. U Blei Trai Kynrad Uba la pait dohnud lupa ha ka jingduh noh ia ka jingialong lok bad u briew uba long u jingthaw bakordor tam jong U bad Uba ha kajuh ka por U dap da ka jingieit ba phylla ia u briew, U la ai ka **JUTANG** ha u briew ba U kloi ban map ia u lada u kloi bad lah ban siew da ka kuna kaba da ka snam mrad na ka bynta kawei pa kawei ka pop jong u bad katkum ka hukum U Blei hi ia kaba yn pynshong nongrim katkum ki jait pop ba u briew u leh.

Ia kane ka **JUTANG** bad hukum U Blei, u briew u la pdiang sngewbha bad sngewnguh arti arjat namar u la nang tharai ba kane kan long ka kabu ksiar ia u ban im katba u sngewbha bad u mon, ha ka nongrim bad jingngeit ba tang da i snam mrad te un lah hi ban siew kuna la khia katno katno ruh bad ha kajuh ka por nang heh ka muja bam doh namar U Blei U pan tang ia ka snam. Ia kane ka **JUTANG** hapdeng u briew bad U Blei la niew kum kata ka **JUTANG BARIM HAPOH KA HUKUM**.

Ha ka jingtharai bad jingngeit jong u briew kumba la ong haneng, u briew u la nang sngew laitluid ban im pynsngewbha ialade khlem da salia than shuh ia ka pop kaba u ngeit ba un lah hi ban siew

kuna katba dawa ka pop jong u. Kumta ka pop ka la nang man roi haduh ba u briew u la shem jingeh ban lah ban siew kuna na ka bynta la ki pop kiba nang bun nang bun katba nang iaid ka por.

6. U Blei Trai Kynrad, ha ka nongrim jong ka jingbymlah ban kylla Jutang ba u briew um dei shuh ban ioh ia la ka hok khlem ka jingsiew kuna kaba rem dor kat ban ia biang bad ka pop jong u bad ha kajuh ka por, ha ka nongrim jong ka jingbymlah pat ban shu iehnoh ia u briew ha ka duh niam duh hok na ka daw jong ka jingban ka duk ka kyrduh katba ka dor mrad pat ka nangrem shi nangrem katba nang iaid ki sngi ki por, U (Blei) la sngew dei ban thaw lad da kumwei pat na ka bynta ban pyllait ia u briew na ka pop kaba u la thaw hi. Shwa ba ngan poi sha kawei pat ka bynta, nga kwah ban pynkynmaw ia baroh, ba kumba ka long mynta hangne ha Ri Khasi-Jaintia jong ngi, don shibun ki jingleh niam leh rukom hapoh ka Niam Khasi kiba la shu sah kut khlem lah pyndep shuh tang namar ka jingrem dor jong ki syiar, ki blang, ki masi etc. ia kaba ym lah shuh ban pynmih la ha ka kyrdan longïing longsem, longkur longjaid bad longhima-sima.

7. Hapoh katei ka lad thymmai, U Blei U la khot ia baroh ki nongmihkhmat ba la tymmen tam jong ki Khadhynriew Trep Khadhynriew Skum sha kata ka Dorbar Bah ba la khot ka Dorbar Lai Khlieh na ka bynta ban ai pat ha ki da ka **JUTANG KABA THYMMAI** na ka bynta ban pyllait im ia u khunbynriew na ka pop jong u. La khot ia kata ka Dorbar kum ka Dorbar lai Khlieh namar ba ha kata ka por ki briew ki im tymmen kdor haduh ba haba ki shong ki khlieh jong ki ki rung ha khap khohsiew jong ki bad haba peit na sha jngai I kumba uwei u briew u don lai tylli ki khlieh. Mynta ngin poi sha ka jubab ia ka jingkylli kaba ar — Kaei kata ka **JUTANG** ba ka Niam Khasi/Niam Tre ka ap?

III. Ka Jubab :

Ha kata ka Dorbar Lai Khlieh, U Blei U la pynsngew ha ki dkhot

jong ka ba namar ba U ieit ia u khunbynriew bad ruh namar ba U la tip lupa ba u briew un ym lah ban siew kuna na ka bynta la ki pop na ki daw ba la kdew haneng, kumta U la rai hi na lade bad da lade ba ha ka por bad ka ïa kaba biang Un sa phah noh da Uta U Syiar Uba na Bneng hi Uba tang ha ka shisien knia ia U Un kit ryndang bah ryndang ia ka pap ka sang u khun bynriew uba pdiang ia U kum U Nongprat Lynti bad Nongpynim jong u teng la pateng bynriew. Hadien kata U Blei U la hukum ia ki dkhot jong ka Dorbar ban leit sha la ki jong ki jong ki kynhun ia kiba ki la mihkhmat ban iathuh ia kane ka khubor ba bha ryngkat bad ka jingkyntu ba kin ia ap shah slem tad haduh ba Uta U Syiar Uba na Bneng Un wan kumba la kular ne ai **JUTANG** thymmai U Blei.

Hapdeng ka jingkiuh da ka jingsheptieng na ka liang ki nongshah khot ba lehse U Blei U khot ia ka ban mai ban tim ia ki na ka bynta ka pop u khun bynriew jong kata ka juk, la mih pynban ka jingsngewshngain, ka jingsngewkmen bad ka jingsngewshlur ban kylli ia U Blei — Da kumno yn lah ban ithuh ia Uta U Syiar Bneng ynda U Wan? Shwa ban ia poi sha ka jubab U Blei ia katei ka jingkylli nga kwah ban iathuh ba ha kata ka por bad katkum ka Niam Khasi la dawa ba ia uwei pa uwei bad kawei pa kawei ki briew dei ban pynkyntang da ka niam ka rukom lai sien lai wat bad kita ki long:—

(a) Ha ka por ba kha ia kaba ha ka ktien Jaintia ki khot ka **'Syip Syien'**.

(b) Ha ka por ba shongkurim ia kaba la tip kum ka **'Lam Iutang'**, bad

(k) Ha ka por iap ia kaba la tip kum ka **'Niam Thang'**. Kane ka kynthup ia ka lum shyieng na ka bynta ban buh shi jaka ia baroh kiba ha kajuh ka ïing. Ia ki shyieng kiba iap shabar shnong la jong ruh dei ban leit rah bad buh ha katei ka jaka da ka niam ka rukom. Ha ka jingshisha kane ka kut ha kata kaba ki khot ka **'Buh Chyein'**. Ha ka Khasi ia kine la tip kum ka **'Jer Kyrteng'**,

ka **'Kyntiew Kurim'** bad ka **'Thang Iap'** kaba kut ha ka **'Thep Maw Bah'**.

IV. Mynta ngi ia poi pat sha ka jubab U Blei ia katei ka jingkylli ki dkhot kata ka Dorbar Lai Khlieh — Da kumno yn lah ban ithuh ia Uta U Syiar Bneng ynda U wan? Ka jubab U Blei ia kane ka jingkylli ka long ba lah ban ithuh ia Uta U Syiar Bneng da kaba pyndep halor jong U ia kine ki jingshisha lane ngi lah ban ong ki dak ki shin :

1. Ba yn kha ia U na ka theisotti kaba kyrteng ka **Lisan**. Bad ka kyrteng jong U kan long U **Synriang**.

2. Ba shwa ba Un mih pyrthei ban pyndep ia ka kam ba la thmu halor jong U,yn sa pynkynmaw ia u khunbynriew shaphang jong u da uwei na ki longshuwa jong ka pateng bynriew jong kata ka por uba kyrteng **U Lakriah**.

3. Ba Une Un sa pynbha thymmai ia ki lai tylli ki rukom leh niam haba pynkyntang ia u briew ka briew.

4. Ba ia Une yn sa knia shabar shnong, halor u dieng bad halor u lum. Bad yn pynphong pansngiat arsap ia U hangta.

5. Ba shwa ban knia ia U yn sa sympat ia U laisien laiwat da uwei na ki lok baieit jong U hi.

6. Ba ia ka met iap jong U yn sa aiti ym ha kiba ha ïing ha sem jong u, hynrei ha ki nongwei.

7. Ba Une Un sa rung ia ka krem lamet ka krem latang bad ha ka laisien kyn-ih jong U ka bneng bad ka khyndew kin sa shai pat.

8. Ba hadien ba U la pyndep ia baroh ki kam pynkylla pynbha thymmai ia ka niam Un sa kiew sha bneng.

9. Ba na bneng Un sa wan pat ban wan shaw ia la ki briew

ynda U la dep khreh jaka ia ki khnang ba kin don ha kaba don ma U.

Hadien kane ka jubab U Blei la wai ka Dorbar Lai Khlieh da ka jingkmen jingsngewbha bad jingsngewnguh ia U Blei Trai Kynrad bad la mih sa ka tied ksing tied dhah ban pynbna paidbah ia kane ka khubor ba bha jong U Blei.

Mynta, na ki jingshisha baroh ba la kdew ha ka bynta kaba III jong kane ka jingthoh, ngi lah ban sngewthuh ba kata ka **JUTANG** ba ka niam Khasi ka ap ka dei kata ka jingwan jong Uta U Syiar Uba na bneng ia Uba ngi lah ban ithuh da ka jingpyndep pura bad thikna ia ki 9 mat jong ka bynta IV jong kane ka jingthoh. Kane kein ka dei kata ka **JUTANG BATHYMMAI.**

V. Ka jingwan mih ka Niam Knia Syiar Khyndew.

Hadien ka jingap u khun Hynniew Trep Hynniew Skum ia ka jingpyndep ia katei ka **JUTANG BATHYMMAI** haduh sawspah snem, hynrei Uta U Syiar Bneng Um wan satia, ka la mih ka jingsngew hapdeng ki longshuwa manshuwa jong ka jaidbynriew jong kata ka juk ba, namar bym don da ka thoh ka tar shaphang kane ka **JUTANG BATHYMMAI**, ka don ka jingma ba ki pateng jong ki ki lah ban klet noh ia kitei ki 9 mat jong ka bynta kaba IV bad ki la ialum la ialang ialade na ka bynta ban pyrkhat kumno yn leh khnang ba ki pateng jong ki kin lah ban ithuh ia Uta U Syiar Bneng ynda U wan. Hadien ba kitei ki rangbah ki la ia bishar bniah bha ia kawei pa kawei na kitei ki 9 mat ba la kdew haneng la mih ka rai ba katba ym pat wan Uta U syiar Bneng dei ban nang ialeh niam leh rukom noh shwa da u syiar khyndew halor ki nongrim jong kitei ki 9 mat. La rai kumta da ka jingthmu ba lada jia ba Uta U Syiar Bneng U wan ynda kim ia don shuh ha kane ka pyrthei ruh, ki pateng jong ki kin sa ithuh hi ia Uta U Syiar Bneng ynda U wan. Hadien ba la ia pdiang hun sngur mynsiem ia kane ka rai da baroh lang katba don la pynshong nongrim ia ka shat ka khein bad ka knia ka khriam kumne: (Katkum ki 5 mat ki 9 mat ka bynta IV).

1. Namar ba Uta U Syiar Bneng U long U ban dang kha, bad namar ba dei tang ka syiar kaba lah ban kha khun khlem kpa, ha ka shat ka khein dei ban pyndonkam da ka pylleng syiar namar kane ka iahap bad ka mat ba 1, ba la kdew haneng.

2. Namar ba katkum ka mat ba 4 la ong ba yn knia ia U shabar shnong, halor u dieng bad halor u lum, ia ka jingknia syiar ym bit ban leh hapoh shnong. Ha ka jaka ba yn knia ia u syiar dei ban kynton da i dew saw bad halor ita i dew saw dei ban sieh da u dieng bad katba lah da u dieng sning.

3. Namarba katkum ka mat ba 5 la ong ba shwa ban knia ia U yn sa sympat ia u laisien laiwat da u lok baieit jong u hi, kumta shwa ban ot knia ia u syiar dei ban kawang ia u laisien laiwat da u khaw uba long u lok baieit jong u.

4. Namarba katkum ka mat ba 6 la ong ba ia ka met iap jong U yn sa aiti ym ha kiba ha ïing ha sem jong u hynrei ha ki nongwei, ia ka doh knia syiar ym ju bit ban wanrah sha ïing ki nongphah knia hynrei dei ban bam tang ki nongknia ha jaka knia.

5. Namarba katkum ka mat ba 7 la ong ba un sa rung ia ka krem lamet ka krem latang, ia ka doh knia syiar dei ban bam ym ha ki pliang hynrei ha ki sla lamet latang.

Kano kano ka jingknia syiar ka bym long katkum kane ka jingpynbeit bad rai ka hap shabar u pud jong ka Niam Khasi Tynrai.

VI. Mynta ngi poi sha ka Jingkylli — Kaei ka Niam Khristan?

Ka Niam Khristan ka dei kata ka Niam kaba ngeit ba U Jisu Khrist U dei Uta U Syiar Bneng ia Uba U Blei U la kular ban phah ha ka Niam Khasi Tynrai. Ia kane ka jingngeit la pynshong nongrim ha ka jingpyndep janai ia ki 9 mat jong ka Niam Khasi Tynrai kumba la kdew ha ka bynta ba IV jong kane ka jingthoh bad kita ki long kumne: (Phai sha ki 9 mat ha ka bynta IV).

1. Ba Une U dei tang ma U hi, naduh ba sdang kane ka pyrthei haduh mynta, Uba la kha na ka theisoitti kaba kyrteng ka Mary. Ka ktien **Lisan** ka mut ka khun rangli ka khun juki bad ka khun ka kup ka sem shiliang. Namar kata ka kyrteng **Lisan** ha ka jingngeit u Khasi-Pnar ka thew beit beit sha ka Mary namar kane ka dei shisha kata ka khun rangli ka khun juki bad ka khun ka kup ka sem shiliang jong ka juk jong ka.

Ka ktien **Synriang** ba la paw ha ka jingngeit u Khasi-Pnar ka mut kaba jlih, kaba tlem bad ba hok ne ba khuid. Ka kyrteng Synriang, namar kata ka mut ia U Jisu ha ka jinglong tlem bad khuid jong U.

2. Uta Uba shwa ba Un mih pyrthei ban pyndep ia ka kam ban pynim ia u khun bynriew yn ialap shaphang jong U, U dei tang U Jisu hi namar shwa ba Un pynpaw ia ka jinglong nongpynim jong U la ialap shaphang jong U da u Ioannis Nongpynbaptis. Ka ktien **Lakriah** ka thew sha ka jingphong sopti da ka snieh mrad. Namar kata u Lakriah ka jingngeit Khasi-Pnar ka mut ia u Ioannis hi.

3. Ba U Jisu U long tang ma U hi Uba la pynkylla pynbha thymmai ia ki lai tylli ki jingpynkyntang ia u briew ka briew. Ia ka ot-sher ne **'Syip Syien'** la pynkylla sha ka Jingpynbaptis. Ia ka **'Lam Iutang'** la pynkylla sha ka iathoh shongkurim bad ia ka **'Niam Thang'** sha ka Niam Tep kynthup ia ka **'Buh Chyein'** sha ka jingmihpat.

4. Ba U Jisu U dei Uta ia Uba la knia shabar shnong kaba mut shabar Jerusalem, halor ka diengphna bad halor u lum Kalbari. U dei tang Une hi ia Uba la pynphong da kata ka pansngiat arsap kaba mut ia ka pansngiat shiah ba la pynphong ia U da kiba la sahnarphna ia u.

5. Ba U Jisu U dei Uta Uba shwa ban knia ia U la sympat ia U laisien laiwat da u lok baieit jong U hi kaba mut ia ka jinglen U Petros ia U laisien laiwat shwa ban sahnarphna ia U.

6. Ba U Jisu U dei Uta Uba ia ka met iap jong U ym shym la aiti ha kiba ha ïing jong U hynrei ha u nongwei kaba thew sha ka jingaiti ia ka met iap jong U sha u Joseph Arimathaia.

7. Ba U Jisu U dei tang ma U hi Uta Uba la rung ia ka krem lamet ka krem latang bad Uba ha ka laisien kyn-ih jong U ka bneng bad ka khyndew ki sa shai pat. Ka krem lamet ka krem latang ha ka jingngeit Khasi-Pnar ka mut ia ka jingtep u Joseph Arimathaia na kaba U Jisu U la mih pat hadien lai sngi lai miet kum U Jingshai jong ka pyrthei.

8. Ba U Jisu U dei tang ma U hi Uba la kiew sha bneng haba shai ba shit ka sngi ha khmat ka pyrthei jong kata ka juk hadien ba U la pyndep ia ka jingaiti ialade kum ka jingknia ba im na ka bynta ban siewspah ia u briew na ka pop jong u.

9. Ba U Jisu U dei Uta Uba la kular ban wan shaw ia kiba ngeit ha U ynda U la dep khreh jaka ia ki ha bneng. Namar kata uta **U Synriang** ba la kdew da U Bah Pelin Litan ka mut ia **U Jisu.**

Ha ka jingngeit Khristan ruh don ka jingngeit ba ka jingiap shi met shi met ka long ka jingwan shaw jong U Jisu ia ki shi met. Hynrei ha nga marwei ngam lah ban pdiang ia kane bad nga ngeit ba kane ka jingkular jong U Jisu ka thew ia kata ka jingwan arsien jong U na ka bynta ban lum lut ia kiba ngeit hok ha U ban rong noh ia ki sha bneng.

Katkum ka jingphla jong kiba bun bah ki riewstad saians jong kane ka pyrthei, kiba la pyrshang jan dap spah snem mynta ban wad da kumno bad shano ka mynsiem briew ka leit ha ka por ba iap, kim lah satia ban iohi ia kata ka mynsiem briew la ki la pyndonkam da kiba bun jait ki tiar stad jong ki bad kim lah ruh ban tip da kumno bad shano ka leit. Hynrei ki lap pynban ba shwa ba ki briew kin dkut mynsiem, ki iohi ba wan shaw ia ki na kane ka pyrthei da kita kiba ki ngeit kum ki Blei jong ki lada ki da ngeit shisha ha kita ki Blei jong ki.

Kita kiba ngeit shisha ha U Jisu, ki iohi ba U Jisu U wan shaw ia ki. Kita kiba ngeit shisha ha u Ram, ki iohi ba u Ram u wan shaw ia ki. Kita kiba ngeit shisha ha u Muhamud, ki iohi ba u Muhamud u wan shaw ia ki bad kumta ter ter. Kita pat ki bym da ngeit Blei shisha, ki iohi ba kiba ha ïing ha sem jong ki kiba la leit shwa ia ki, ki wan shaw ia ki. Ki phla ruh ba kita kiba im ha ka leh jadu myntor, ki iohi ba wan shwa ia ki da kita ki ksuid kiba ki mane. Ka kynhun jong kita ki riewstad ka kynthup ia ki dkhot kiba na ka Niam Hindu, Niam Musulman, Niam Khristan bad kiwei pat ki jait jingngeit bad ki bym ngeit Blei ruh.

Shuh shuh haba phai biang sha katei ka jingngeit, ia ka jingshisha ba ka thew sha ka jingwan arsien jong **U Jisu ne U Synriang**, la pynsabut da ka **Thep Mawbah ha Khasi bad ka Buh Chyein ha Jaintia**. Kumba la ong ba ka Niam Khasi Tynrai ka dei ka Niam Jiw, ka Thep Mawbah ne Buh Chyein ka dei ka jong ki Jiw ha ka nongrim jong ka jingngeit ba ha ka jingwan pat u Trai, "Ka shyieng tyrkhong kan iasoh bad ki shyieng, kin mih ki thied bad kan tap ka doh ia ki bad ka snieh ka la tap halor jong ki, nangta ka mynsiem kan wan mih noh na ki saw lyer bad pyrsad ha kine kiba iap, ba kin dup im". Hadien kata U Trai U Blei Un sa hukum — "Ko ki briew jong nga, ha khmih ngan plie ia ki jingtep jong phi,bad ngan pynmih noh ia phi na ki jingtep jong phi". Ia kane yn leh na ka bynta ban pynpaw ba U Jisu U dei U Trai. **Ka Thep Mawbah ne Buh Chyein** ka pynpaw ba u briew ha kane ka pyrthei, la tep ne thang, u kut hi ha ka tep. Phai Esekiel - XXXVII, 3 - 13.

Ha ka kyrdan jong ka Niam Khasi ba mynta, ngam don jingphylla ban shem ba wat kita kiba leh niam leh rukom ha ka **Thep Mawbah ne Buh Chyein** kim tip satia ia ka jingmut kaba don ha lyndet jong ki jingleh niam leh rukom jong ki.

Ka jingngeit ba baroh ki Khristan ki leit beit sha bneng ynda iap na kane ka pyrthei ruh ka long kaba mar pyrshah bad katei ka jingthoh **Ba Khuid**. Tang uwei u dakaid halor ka diengphna uba la ioh ia ka rai ban leit beit sha bneng khlem da ap shuh ia ka sngi Bishar. Katkum ka shithi I sha ki Nong Korinth — XV: 51,52 bad ka shithi I sha ki

Thessaloni — IV : 16, 17; la iathuh shai kdar ba kiba iap ki ap ia ka Turoi ba khadduh U Blei ban ia mih pat na ki jingtep. Dei tang U Jisu hi uba don ka Hok (Rights) bad ka bor (authority) ban rai kino ki ban leit bneng bad kino ki ban leit dujok ha kata ka Sngi Bishar.

VII. Mynta ngan phai biang sha ki jingngeit Niam Khasi Tynrai ba la kdew ha ka bynta ba II jong kane ka jingthoh:

1. Ha ka Kot Niam Khristan (Bible) la iathuh ia ngi ba ha kaba mynnyngkong, u briew u long uba hok bad u ia long lok bad u Blei Uba shait wan kai sha u briew ha kata ka kper Eden hyndai. U briew, la ong, u im suk kynjai bad long trai halor kiei kiei baroh kiba ha kane ka mei Ram-ew. La iathuh ba ki briew kiba nyngkong ki dei u Adam bad ka Im kiba ka hok jong ki ka phyrnai kat ka Sngi bad u Bnai. Namar kata, ka Sngi bad u Bnai jong ka Niam Khasi Tynrai ka mut ia u Adam bad ka Im kiba ka hok jong ki ka phyrnai kat ka Sngi bad u Bnai. Ha kane ka pyrthei, lait na ngi ki Khasi-Pnar bad lehse khyndiat eh kiwei pat, kiba bun hi na ki jaidbynriew ki khot shynrang ia ka Sngi bad kynthei ia u Bnai — Ki ong U Sngi bad ka Bnai.

2. Ha ka Bible la iathuh ia ngi ba ka pop ka wan sha kane ka pyrthei lyngba ka jingpynshoi jong ka Im ia u Adam kaba thew sha ka jingphaluh samla ka Bnai ia u Sngi ha ka Niam Khasi Tynrai. Ka pop jong ka Sngi bad u Bnai ha ka Niam Khasi Tynrai bad ka pop u Adam bad ka Im ha ka Bible ki dei kajuh kaba kdew sha ka jingiadei shynrang-kynthei. Hynrei kane ka dei kawei pat ka subject ia kaba lah ban sngewthuh na kawei pat ka jingthoh jong nga kaba kyrteng — **KAEI KA POP KA KPER EDEN?** ia kaba ka Balang Khristan ka ialeh ban tap jubor la jan dap ar hajar snem mynta. Ka la shu sah ha ka bam shi bam soh katba katkum ka Kitab Genesis II dkhot kaba 16, ka paw shai kdar ba kam dei ka pop **kaba da kaba bam**.

3. Ha ka Bible la iathuh ia ngi shaphang kata ka jingshlei um kaba khraw kaba la tip kum ka jingshlei um u Noah ia kaba

la sakhi pynsabut da baroh ki jingiathuhkhana pateng kane ka pyrthei mynta, da ka jingialang thup ki mawlong mawteh kiba ia shong kynrong kiwei halor kiwei pat bad ki maw wah pyllon ha kiba bun ki jaka kane ka Ri Khasi-Jaintia jong ngi, bad khamtam eh da ka jinglap ba kata ka ïinglieng u Noah ka dang don haduh mynta ha khap ki lum Ararat.

4. Mynta ngan phai sha ka phang kaba iadei bad kita ki KHADHYNRIEW TREP KHADHYNRIEW SKUM kiba kynthup ia kita ki KHYNDAI shajrong bad ki HYNNIEW sha tbian.

Shuwa ba ngan iaid sha khmat ha kaba iadei bad kane ka phang, nga sngew donkam ban pynkynmaw ia baroh ba ki kyntien IING TREP ki dei ki kyntien Bible. La ong ha ka Bible ba u JABAL u dei u kpa jong kiba shong ha ki ïing trep (Jen. 4:20). Ha ka Bible la iathuh ia ngi ba katba ki briew jong ki sngi u Noah ki la nangroi ha ki jingbun briew, ka ioh ka kot bad ka jingnang jingstad, katta ruh ki la nangroi ha ki jingsniew bad jingthala ba bunjait kat haduh ba la ong ba u Blei u la kylla kaba mut ha kaba u la thaw ia ki bad u la rai ban pynduh pyndam noh ia ki na ka sla kane ka khyndew.

Kumta u la pynwan ia kata ka jingshlei um kaba khraw ia kaba la sakhi da baroh ki jingiathuhkhana pateng jong ki jaidbynriew kane ka pyrthei. Kiba la lait na kata ka jingshlei um bakhraw ki dei tang ki mrad bad ki khyndiat ngut eh ki briew kiba don hapoh ka ïing u Noah (Jen.6:6).

Kita ki briew kiba la lait im ki dei u Noah bad ka lok jong u, ki lai ngut ki khun shynrang jong u lem bad ki kurim ki jong ki.

Hadien ka por bad ka ïa kabym lah tip, la mih saw tylli ki ïing trep na u Shem, san tylli na u Ham bad hynniew tylli na u Japhet. Kumta baroh ki long khadhynriew ïing trep.

Haba nga phai sha ka Digest jong ka Indexed Bible 1913, bad ruh sha ka Encyclopaedia and dictionary jong ka King James New Version Bible 1959, nga shem ba ki don ki jingiathuhkhana shaphang

ki ar kynhun briew kiba ngam don jingartatien eiei ba ki dei ban dei kita ki KHADHYNRIEW TREP KHADHYNRIEW SKUM kiba kynthup ia kita ki KHYNDAI shajrong bad ki HYNNIEW sha tbian. Kawei na kita ki kynhun ka dei ka kynhun jong ki briew ia kiba la tip kum ki NINEVITES kaba mut ka kynhun kaba kynthup ia ki KHYNDAI kynhun briew. Nga ong ba kane ka kynhun ka la seng jaka shong ialade harud ka wah Tigris na shaphang mihngi. Bad ia kata ka jaka shong jong ki la khot ne la tip kum ka NINEVEH (kynnoh Nainveh) kaba mut ka shnong ki khyndai. Kane ka shnong ba kine ki khyndai ki la iaseng ka la kylla long ka nongbah jong ka hima Assyria kaba la long shisien ka bynta jong ka hima Babilon. Ka la long kawei na ki nongbah kaba khraw tam jong ki sngi kiba mynhyndai.

Katba ki briew jong kine ki khyndai kynhun ki la nang iaroi ha ka jingbun briew, ha ka ioh ka kot bad khamtam eh ha ka jingstad bakynja pyrthei, ki la nangroi ki la nang kiew ruh ha ki jingsniew bad jingthala katkum ba la long ha ki sngi u Noah.

Ha kaba nyngkong eh u Blei u la phah ia u Jonah ban leit ialap ba kin kylla kaba mut hynrei kim shym la kylla — Jonah 1:1,2. Ha kaba arsien u la phah ia u Nahum uba la maham jur ia ki ba ki dei ban kylla kaba mut - Nahum I:11; II:8; III:7. Khadduh eh, la phah ia u Saphanaiah uba la iathuhlypa ia ka jingpynjot noh thiaw ia ki na kane ka pyrthei lada kim kylla kaba mut - Sapha.II:13. Hadien ba kim shym la kylla kaba mut, la wan hiar thma ia ki da ki nong Khaldi ia kiba la iarap da ki nong Median bad la pynjot noh thiaw ia ki na kane ka pyrthei haduh bym lah ithuh shuh ia ka jaka ha kaba ki la ju don - Nahum III:7-17.

Hadien kata katkum kine ki Bible ba la kdew la tip ia ki kum ki NINUS kaba mut NINE MINUS lane KHYNDAI ba la khate noh namar kim don shuh ha kane ka pyrthei. Katkum ka jingngeit jong kiba mynhyndai, hooid wat kiba mynta ruh, ki dang don shibun kiba ngeit ba haba ki briew la ki la iap ne la khlad noh na kane ka pyrthei ki la poi beit sha bneng. Kumta la mih kata ka jingong KHYNDAI shajrong.

Ka kynhun kaba ar ka dei kata ka kynhun jong ki hynniew kynhun briew kiba la hiar pateng na u Japhet ha uba la pyndep pura ia ki jingkyrkhu kumba la iathuhlypa da u kpa jong u u Noah.

Ha ka Digest jong ka Indexed Bible 1913 page 107 la thoh "Japhet - one of the three son of Noah who the prophetic blessing given him by his father were fully accomplished".

Katkum kine ki Bible ba la kdew, ka ktien SEVENS ne ki Hynniew ka don bun ki jingmut. Kawei na kita ka dei ka jingiada (protection) bad kawei pat ka dei ka jingroi kyrhai (abundantly). Namar kata kawei na ki jingmut kane ka ktien Sevens ne ki Hynniew ka mut kita ia kiba la iada na ka bynta ban ia roi byllien ha ka sla jong kane ka pyrthei.

Haba kita ki hynniew kynhun briew ki la nangroi ha ka jingbun briew, ha ka spah ka phew bad ka jingstad bakynja pyrthei ki la ia rai ban iatei ia ka nongbah kawei ia lade bad ia ka kut ruh kawei, kaba ka kliar jong ka kan kot haduh ha bneng da ki maw ïit.

Katba ki nang ia trei shongshit ia kata ka nongbah bad ia kata ka kut, u Blei u la iohi ia ki bad u la dom ia ki. Kumta u la pynbakla ia ka ktien ka thylliej jong ki haduh ba kim lah iasngewthuh sngewthaw shuh para ma ki. Kane ka jingbakla ka ktien ka thylliej jong ki ka la pynlong ia ki ban iapra ia sakma kylleng kat shaba lap kat shaba poi. Kumta ka wan kata ka jingong ki hynniew sha tbian.

Katba kine ki briew ki la nangroi ha ka jingbun briew ki la nangtap nangtap ia ka jaka ka puta jong kane ka sla khyndew kumba ka long mynta. Kane ka jingshisha ka sakhi ba baroh ki briew jong kane ka pyrthei ba mynta ki dei kiba hiar pateng na kita ki hynniew kynhun ba ia sakma saphret kylleng ka pyrthei.

Ha ka Bible ia kata ka jingiatei kynroh maw ïit la tip kum ka jingtei ia ka Babel - Jen. 11:1-9.

Na ki jingshisha baroh ba la kdew ha kane ka phang, ngi lah

ban sngewthuh da kaba suk ba kita ki khadhynriew trep khadhynriew skum kiba shisha kiba kynthup ia ki khyndai shajrong bad hynniew sha tbian ki dei kita ki khadhynriew ïing trep kiba la mih hadien ka jingshlei um ki sngi u Noah kiba kynthup ia ki khyndai kiba dei ki jong u Shem bad u Ham ia kiba la ngeit ba ki la don shatei shajrong bad ki hynniew kiba dei ki jong u Japhet kiba sah ha kane ka pyrthei sha tbian na kiba la mih baroh ki jaid bynriew ha kane ka pyrthei kaba mynta.

Ha ka jingjngi jong nga ia ki thwei ba jylliew jong ka **JINGNGEIT NIAM KHASI TYNRAI** ha ki sanphew snem mynta, bad khamtam ha kine ki khyndiat snem ba la leit noh, haba ngam da jngi shuh hynrei nga da ngam syndon sha trai thwei, nga la dei ban da iasyllok jan bha bad ki nongshat nongkhein, nongknia nongkhriam bad ruh bad kita kiba khot ki Shwar jong ka shnong Nongbareh (War Jaintia), ka shnong Nartiang (Pnar) bad ka shnong Umroi (Bhoi Khasi), nga la don ki lok kiba la sngewthuh bakla bad suba sniew ia nga ha ka jingngeit Khristan jong nga. Hynrei nga dap da ka jingsngewhun mynsiem bad da kane ka jingiasyllok jong nga bad kitei ba la kdew haneng, nga la shem ba baroh u Khasi, u Pnar, u Bhoi bad u War jong ka jingngeit Niam Khasi Tynrai ki ia ting Blei ha tang kajuh ka nongrim bad kata ka long ba haba ki duwai Blei ki ong kumne:

> "Ah Blei Trai Kynrad, U Nongbuh, U Nongthaw ngi leh ia kane ka Knia ka Khriam, da ka jingbieit bad jingduna namar ngi sah khynnah-sah khyllung bad ngim tip shuh ia ka Niam Blei kaba shisha, tad ynda phah ma phi U Blei, ia Uta U Nie-U Kong, U Simpah-U Sim Karo, Ka Puran-Ka Puthi, Ka Kot Ka Sla, ki ban hikai ia ngi shaphang ka Niam Blei kaba shisha. Wat thew ia ka lait ka let. To pdiang ia kane ka knia ka khriam, bad ai ha ngi ia ka koit ka khiah, ka roi ka par, ka longspah ka longphew, Hei ho, Kuryei".

Kane ka dei ka rukom ting Blei jong ka Niam Khasi Tynrai kumba

la buh la seng da kita ki longshuwa manshuwa u Hynniew Trep u Hynniew Skum ia kiba ha ka ktien Khasi la khot ki **'Men Lai Khlieh'**. Ha ka ktien Jaintia tynrai — **NIAM** ka mut **PHAH**. Ki kyntien Ka 'Puran Ka Puthi' ki wan na ka ktien 'Purana' kaba dei ka ktien Sanskrit bad kaba mut ka Jingthoh Bakhuid (Holy Scripture). Ka ktien 'Kuryei' pat ka dei ka ktien Greek kaba mut "Amen".

Ha kaba lum lang ia kiei kiei ba la kdew ha ka bynta ba VII jong kane ka jingthoh ngi lah ban shem ba :

1. Ia ki jingngeit Niam Khasi Tynrai naduh kaba 1 haduh kaba 4 la pynskhem bad batai bniah da ka Bible Khristan lane ba ia kitei ki jingngeit Niam Khasi Tynrai la seng nongrim na ka Bible Khristan (Testament Barim).

2. Katkum katei ka jingting Blei ha ka Niam Khasi Tynrai, lah ban sngewthuh da kaba suk ba ka Niam Knia Syiar Khyndew kam dei ka Niam kaba shisha. La dep phah ia U Jisu.

3. Na katei kajuh ka jingting Blei Niam Khasi Tynrai lah ban sngewthuh shai ba ka Niam kaba shisha ka dei tang kata ka Niam ia kaba yn seng da Uta Uba U Blei un phah da ka 'Puran-Ka Puthi' bad ka 'Ka Kot Ka Sla' kaba mut kumba la batai haneng ia ki Jingthoh Bakhuid ne ka **BIBLE KHRISTAN**.

4. Kumba la ong ha kaba sdang ba ka Niam Khasi kam dei tang ka jong u Khasi-Pnar, mynta ngi la sngewthuh shai ba ka Niam Khasi ka dei kata ia kaba la ai da U Blei Trai Kynrad ha ki jaidbynriew ba la roi la par na kita kiba la lait im na kata ka jingshlei um bakhraw bad kita ki dei ki Jiw. Namar kata ka Niam Khasi Tynrai ka dei ka Niam Jiw ha kaba U Blei U la ai ia baroh ar tylli ki **JUTANG** jong U na ka bynta ka jingpyllait im ia u briew na ka pop jong u. Kane ka mut ia ka **JUTANG JINGKNIA MRAD** kaba long ka **JUTANG BARIM** bad ia ka **JUTANG BATHYMMAI** kaba mut ia ka **JINGSIEW SPAH** ia u briew da ka snam jong **U JISU KHRIST**. Dei ia Une kein ba

ki Khadhynriew Trep Khadhynriew Skum ki ia ap ba un wan kumba la kular U Blei bad kumba la paw ha ka jingting Blei Niam Khasi Tynrai.

VIII. Ka Jingmih ki Niam bun jait

Hadien ba ki jaidbynriew Khadhynriew Trep Khadhynriew Skum ki la ia saphret ha sla kane ka khyndew, bud sa ka jingbym iasngewthuh shuh tang da kawei ka ktien ka thylliej bad mih sa ki jingiabatai stad shaphang Uta Uba baroh baroh ki ia ap ba Un wan kumba la kular U Blei. Kane ka jingiabatai stad ka ioh lad ban rung hapdeng u khun bynriew shityllup pyrthei na ka daw de ba kito kiba la shimti ia katei ka jingkular ne **JUTANG** U Blei kim ia don shuh ha pyrthei la da ki spah snem.

Ha ka jingiaid jong ki jing-ia-batai stad, mih kawei ka kynhun kaba kam ba U Ram u dei uta ia uba ki ia ap bad seng ia ka Niam Hindu. Bud sa kawei ka kynhun kaba kam ba u Muhammed u dei uta uba ki ia ap bad seng sa ia ka Niam Musulman. Nangta bud sa ka kynhun kaba kam pat ba u Buddha u dei uta uba ki ia ap bad mih sa ka Niam Buddhist.

Hapdeng u Hynniew Trep Hynniew Skum pat — Ka kynhun ba bun paid ka sah kut ha ka Niam knia Syiar Khyndew kaba kat kum ka jingting ne duwai Blei hapoh ka Niam Khasi Tynrai, ka la dei ban kut noh ynda haba Uta Uba ka ap ban wan da ka jingthoh Bakhuid (Ka Puran - Ka Puthi) bad Ka Kot Ka Sla U la wan shisha ha ka dur jong U Jisu Khrist la jan dap ar hajar snem mynta.

Ka kynhun kaba rit paid eh, kaba ki longshuwa manshuwa jong ka ki bat skhem ia ka nongrim jong ka Niam Khasi Tynrai ka la pdiang ia U Jisu Khrist ha ka jingngeit kaba ki khot ka **Niam Trai Ri U Khrist**.

Da ka mynsiem kaba dap da ka jingsngewrem bad jingsngewlehrain, nga poi pat sha kiba bun ki kynhun kiba la pdiang ia U Jisu ha ki nongrim jong ki jingialap jong ki missionary kiba na Wales,

na Rome, na America bad nawei nawei de. Kumta ki iapher kawei na kawei pat ha kiba bun ki bynta jong ka jingngeit Khristan jong ki. Ki long thik kum ki kynja soh kiba don la ki jong ki jong ki dur, ki rong, ki jingiw bad ki jingmad hapdeng ba ki dei na u juh bad tang uwei hi u diengsoh. Ki khot ialade ki Balang Khristan katba ha ka jingshisha ki dei ki Bapra Katholik, ki Bapra Presbyterian, ki Bapra Trumpet bad kumta ter ter. Kaei ka jingmut jong ka ktien **BALANG** ? Hato kam mut kaba ia dambit lang hajuh haduh ban long tang iwei i met ?

Ha kaba iadei bad kine ki kynhun, ha ka 15th tarik u bnai November 1964, u Cardinal Koenig jong ka ri Italy u la ong — "Too many times, professed Christianity is not the religion of Christ. Selfishness, nationalism, colonialism, have caused great calamities in history by making use of corrupt Christianity ..." "Gandhi (of India) used to say the European Christianity is the negation of the religion of Jesus".

Ki jingiamane Blei jong kine ki Bapra (Ym dei Balang) Khristan mynta ki long thik kumba la kren bad maham lupa da u nongiathuhlupa Isaiah.

Ki jaidbynriew shityllup pyrthei ki donkam kyrkieh, eh ia ka Balang Khristan kaba tang kawei kumba don tang uwei U Khrist. Ia kane yn shem ha kawei pat ka jingthoh jong nga kaba kyrteng — Ka Appeal kaba da ka hukum.

Ha ka jingbun ka ia batai stad bad kam kulmar, mih sa ka kynhun ka bym nang shuh ban rai iano yn ngeit bad iano yn ym ngeit bad kane ka kynhun ka sah haduh mynta ha ka jingbymngeit Blei.

Shwa ba ngan iaid sha ka bynta ba khadduh jong kane ka jingthoh, ha ka nongrim jong kiei kiei kiba la kdew ha kane ka jingthoh, nga sngew shlur bad sngew thikna ban kam ba nga don ki nongrim kiba shongnia bad shonghok ban ong :

I. BA KA NIAM KHASI KABA MYNTA KAM DEI KATA

KA NIAM KHASI TYNRAI JONG KI LONGSHUWA MANSHUWA JONG NGI KIBA AP IA KA JINGWAN JONG UTA U SYNRIANG NE SIMPAH SIMKARO DA KA KOT KA SLA, UBA LA WAN SHISHA YNDA KIM IA DON SHUH HA KANE KA PYRTHEI HA KA DUR BAD RYNIENG JONG U JISU KHRIST LA JAN DAP AR HAJAR SNEM MYNTA.

II. BA KI KHRISTAN KI BYM PUT SNGEWTHUH IA KA JINGJANAI JONG KA NIAM KHASI TYNRAI, LA KI LAH BAN LONG KI NONGIALAP NIAM KHRISTAN DA KI PHEW SNEM RUH, KI LAH BAN PHAI DIEN NOH NA LA KA JINGNGEIT KHRISTAN HA KABA PAW PYRTHEI NA KI DAW SHIMET JONG KI. NA KA DAW JONG KATEI KA JINGBYM SNGEWTHUH, BUN BAH KI PARA LOK KHRISTAN MYNTA KI NGAT HA KATA KA KNIA KER SHYLLIAH NE KNIA KHRISTAN KABA HA KI KA LONG HABA RIEH HYNREI HAKHMAT KI NONGKNIA NONGKHRIAM BAD KHAMTAM HAKHMAT U BLEI KAM LAH BAN LONG KUMTA.

III. BA KINO KINO KIBA LA SNGEWTHUH IA KA JINGJANAI JONG KA NIAM KHASI TYNRAI, LA KI DEI KI HINDU NE KI MUSULMAN NE KI NIAM KHASI MYNTA NE KI LEN BLEI, KIN YM LAH KHLEM DA KYLLA KHRISTAN HA KA NONGRIM BYM LAH KYLLA SHUH LA LONG KUMNO KUMNO RUH HA KANE KA PYRTHEI.

Ha kaba pynkut, nga sngew donkam ban pynshai hangne ba ia kane ka jingthoh jong nga la pynshong nongrim ha ki jingshisha ba la lum kumne:

1. Ki jingiathuhkhana pateng jong ki longshuwa manshuwa jong nga ki bymdon shuh ha kane ka pyrthei mynta, ha ki snem 1931 haduh 1936, ha ki por ba ngam put ju poi pyrkhat ba kin don jingmut ei ei ha nga.

2. Ki nongrim bad ki kyndon jong ki rukom leh niam, ki rukom ting Blei bad duwai Blei jong ki jait niam ba bun jait, bad khamtam eh ki jong ka Niam Khasi Tynrai ia kiba nga lah ban sngewthuh na ki rukom shat rukom khein, ki rukom knia syiar bad kiwei kiwei, ia kiba ki nongshat nongkhein, ki nongknia nongkhriam hi ki shu leh khlem da tip ia ki jingmut ba don ha lyndet kita ki jingleh jong ki.

3. Ki katto katne ki bynta ba la sot na ka jingthoh kaba ha ka ktien phareng kaba kyrteng **KHASI PNAR BELIEF** ba la thoh da u Waheh **D. SHYLLA** bad ba la pynmih ha ka kot khubor **SUNDAY GUARDIAN** kaba 4th tarik u bnai August 1991, ia kaba lah ban ioh photostat copy na une u nongthoh ha ka dor Rs. 1.50 (shi tyngka sanphew pisa) shi copy.

4. Ki jingiathuhkhana ialap I Pastor Trevor Rodborne, (bam kwai ha dwar u Blei), ha ki snem 1954 shaneng.

5. Ki jinglum jingtip na kiba bun ki longshuwa manshuwa jong nga kiba bun na ki kim don shuh ha kane ka pyrthei, halor ki jingkylli jong nga ia ki shaphang bun kiei kiei kiba dawa ia ngi ban pyndep hynrei ki bymdon jingthoh.

6. Kaba kongsan tam ka dei ka jingialam, kaba nga don daw ban ngeit skhem ba ka dei kaba na shajrong na ka bynta ban sakhi ha khmat ka pyrthei ia ka jingjanai jong ka **JINGLONG BLEI BA JANAI JONG U JISU KHRIST**.

S. Shynrang Khonglah
12.10.'92

****

BAN IM KA JAID BYNRIEW

1. Ha Ka Nongrim Ap Jutang

Ban im ka jaid bynriew,
Baroh ngi dei ban kiew:
Ha ka ktien ka thylliej
Ba kan jlih kum ka siej.
Ha ka kup bad ka sem,
Ba kan neh bad kan skhem.
Ha ka trei bad ka ktah,
Ba kan long phew long spah.
Ha ka ia synshar Ri,
Ban neh ban skhem Riti.
Ha ka khein jaid khein kur,
Ban neh ban skhem Dustur.
Thymmei ka jaid bynriew
Dei ka Long-ing Long-sem.
Tang Seng Bha-ing Bha-sem,
Ia ka ba lah kyntiew.
Lada kitei kin duh,
Jaid bynriew ruh jah duh.
Nalor ia baroh phar,
Ka long kaba shai kdar:
Ba jingim ba janai,
Don tang ha Niam Tynrai
Jong ki Longshwa hyndai.
Na pharshi ki Longshwa
Ngi tip ia jingshisha:
Ba 'Bnai ialuh samla
Ia ka Sngi' ba dom shla.
Kumta ka la phet rieh
Sha 'Krem lamet Latang',
Ba pyrthei la jyrsieh,
Da ka 'pap bad ka sang'.
Kumta knia mrad wan mih,
Da jingthmu ban sait sih.
Hynrei la shem pynban,
Ba jingjynjar nang ban.
Namar kata ia 'Sngi'
La dawa, dei leit shaw
Tang da uba sotti.
Uba lah ki ia ong:
Un 'long knie Un long kong'.
Uba leit da sngew khor,
Wan phai ioh shah takor.
Kumta u khunbynriew,
U sah ha ka dum tliw.
"Hamar kata ka por"
Ong Niam b'la suit b'la shor:
"La wan U Blei" ban ai:
"Jurom Puron" janai,
Bamut 'Jingsmai Bakhuid'
Ba pop u briew kan khuid.
Ha kata Blei kular
Ia kine baroh ar:
"U Syiar na bneng" ban phah,
Bad "Puran Puthi" bah
Ha dur "Ka Kot Ka Sla",
Ba batai jingshisha,
Ynda wan kitei ar,
"Pyrthei kan shai pat kdar".
Kyrteng uta ban wan
Ha dur ki sim pynwan.
Na ka liang u briew, phla,
Ba tip ia jingshisha:
Ba "knia khriam" ba u ai,
Dei jingbieit jingduna
Bymlah siew ia kuna
Ba u briew u dei ai.
Kumta u kyrpad Blei
Ban pdiang ia jingknia mrad,
Tang haduh Blei Un sei
I'u ban bujli snam mrad.

II. Ha ka Nongrim Pyndep Jutang

Myn ar hajar snem duna,
Angel bneng ki la pynbna:
Ba ia "U Syiar Bneng" la kha
Ha dur khunlung ba nylla.
Ia u ban bujli snam mrad,
Dei kha ruh ha ka sem mrad,
Ha shyngoid jingbam kulai
Hangta lymboit u thiah jai.
Kitei ar ki dei synjat
Ia jingmut ba ia ryngkat:
Bad u kpu jong ka jingim,
Na ka bynta briew b'la tim.
Bad ruh u ban kit ban bah
Ym tang ia ka kit ka bah,
Jong u briew ba la kyllon
Kaba khia bad kaba shon,
Hynrei ia u briew hi ruh
Ba jingim pat un ym duh.
Kine dei sakhi nyngkong
Ba u dei kumba la ong.
Hapoh Ri khlaw sawphew sngi,
U khreh ban leit shaw ka 'Sngi'
Namar ba ka dei ka HOK.
U dei ban ai sakhi hok,
Ban pyndem ia u Dusmon
Uba ia ka 'Sngi' la phon,
Ynda U dap laiphew snem,
Jinglong Blei jong U nang shem:
Ha ka sngi ia U la jer,
Na bneng ka paro wan her.
Hapoh jong U ka leit shong
Bad ktien na bneng ka la ong:
'Me Me long U khun jong nga'.
Ban sakhi ba phah U Kpa.
Kumta U long khun nyngkong,
Ba don hok 'Long knie Long kong
Hangne paw shisha dur Sim,
Kumba ong da u Barim:
'Simpah' ka mut ba pyrta.
'Simkaro' mut ba iawer,
'Moina' mut ba kren shisha,
'Simsong' mut lum khlem pynpher
Ia baroh jaid briew ba pher.
'Sain tiah' mut ban pynthymmai
Ia long shi kur ha U Trai.
Kane dei sakhi ba ar
Ba Blei pyndep la kular.
Ho'oid, dei ruh sakhi ba shai
Ba U dei shisha U Trai.
U ban kit ryndang i'u briew
Ym uba kit da u briew,
Hynrei dei ban sei U Blei
Kumba ha Longshwa la khlei.
Namar 'Sngi' la rieh poh krem,
U ban leit shaw dei ban shem.
La pyrshang une utai,
Baroh la shu long kam kai.
Da jingieit eh ia u briew,
Une ha rynsan U kiew,
Hapdeng paidbah ba ia shong,
Da ki ktien sotti, U ong:
"Nga lah ma nga tang lai sngi"
Namar jinglymboit bapli,
Baroh ba don ia kynshi,
Bad dawa, "Dei ban phasi".
Pilat ba tip jingsotti,

U pynkloi thet la ki kti
Ban lait pap u khmih lynti,
Pynban ha paidbah aiti.
Kumta ia U ki la kem
Ia ka daw te kim shym shem.
Ia U la sloit bad sympat
Khlem tip ka duna, palat.
Sha lum ia U ki ia rah
Da prek ha u dieng ban sah.
U sum ba dung ia ka krung,
Ia dohnud ka kmie la dung.
Da kata phlei ka Snam Blei
Ba lah ia ka 'Sngi' ban sei
Ba kan wan pat sha pyrthei
Ha dur ka HOK b'la iohei.
Da jingmut ia U thad rong.
Ka pansngiat shiah ki pynphong.
Ia jingmut kine baroh.
Dang bun u briew bym pat ioh.
Da jingmut ba ki la jop,
Baroh baroh ki ia kop:
"Lada Me dei shisha Blei,
Phah angel ia Me ban sei
Na ki prek ba ngi la sah
Bad ia Me ba kin ia bah".
Hynrei ia ki Um jubab,
Ong pynban: 'Pa, ia ki map".
Ha jaka ban lynniar, ud,
"La pyndep" pynban kynud.
Kane dei sakhi ba lai
Ia jinglong Blei ba janai.
Hangta, ialade aiti
Na ka bynta briew torti.
Met iap jong U kim salia,
Ia jain jong U iakajia.

Joseph bym don jingiadei,
Da mynsiem jingsngew synei,
Ia ka la pan ban tep ei
Ha la jingtep b'la tih bha
La kumba la pynap l'pa.
Shipai syiem ba la shim smai,
Shata la khmat ki pynphai
Ba sheptieng ia ki synran
Ki bym nud wan shuh hajan.
Ia U baroh ki ia len
Hapdeng ba mane dang shen.
Nalor shipai, sa u maw,
Ia ban, ioh don ba leit khlaw,
Pynban ki ioh thiah noh jlang
Katba jingtep ka nang ang,
Nangta U mih Uba im
Ban sakhi dei Nongpynim.
Kata dei ha sngi ba lai
Ba laisien kynih batai.
Kane ka mut ruh lai sngi
Jingong jong U ban sakhi.
Kane kein nong u hyndai,
Ba wan phai ka 'Sngi' ban shai.
Ka krem lamet krem latang
Dei krem b'la buh met kyntang
Ka 'Krem lamet krem latang'
Dei jingtep b'la ang rynghang.
Sakhi khatduh dei kane
Ba ia U dei ban mane.
Kam la pyndep ha pyrthei,
U kiew pat mynsngi shatei.
Kane ka sakhi pynskhem
Ba ym dei Uba na sem.
Ka ktien ba shai ruh la wan,
"Une sa shisien Un wan"

Na ka bynta ban pynkhlad
Ia ba im bad ba la khlad,
Kino sha bneng ba Un rah,
Kino sha dujok ban phah.
Ka 'Puran Puthi' la wan
Kumba ki Longshwa la pan.
Jingthmu jong ki long ban seng
Da ki long-dien long-pateng.
Ia ka 'Niam Blei ba shisha'
Ban hikai da 'kot' da 'Sla'
Kata dei tang ka Kot Bah
Kumba Blei kular ban phah.
La tam shispah sanphew snem
Ka la wan sha lum sha them
Pynban dang bun ki bym lah
Ban sngewthuh ktien ba la phah.
Na ka ngi tip jingshisha,
Ba 'U Syiar Bneng' ki Longshwa,
Dei U Jisu ba la wan
Ha ki dur ba ki pynwan.
Kitei hangne ba la kdew
Baroh sha U ki ia thew
Na kine ki jingshisha
Ngi tip 'Niam Blei ba shisha'.
Katkum ka Jutang ba ar,
Kular u Longshwa shai kdar:
Ba ka knia ka khriam kan kut
Ia kitei la pyndep lut.
Lada ia kular Longshwa
Ngim ju salia ne pyrwa,
Ia ki ngim lah ban kynnoh
La bhah ki la dep pynnoh.
La ia U don kiba bein.
Rta pyrthei ha U la khein,
Ka shwa ka dei ka jong U,
Ka dien ruh dei ka jong U,
S.K. ka mut shwa U Khrist,
H.K. mut hadien U Khrist.
Kane sakhi ia jingkhraw
Bym don shuh Uba kham khraw.
Ban shu kubur khlem da pdiang,
Kata kam long kaba biang.
Khrist ka mut ia U Jisu
Namar Khrist mut la pynsleh
Kaba da U Blei la leh.

III. Ha Ka Nongrim Pynkut

Ba don tang uwei U Blei,
Jaid bynriew ruh tang kawei.
Dei u khun bynriew pyrthei
Ha baroh shi snieh pyrthei.
Jisu Un wan na sha bneng
Ban prat ia ka lynti bneng.
Ban shong sah hangne ngim dei
Namar ngi dei tang nongwei.
Ka shnong jong ngi dei shatei,
Ka shnong trai jong u Dusmon
Ka dei ka Khyndai Khilon.
La hangne paw kham don bor,
Ban ia U Blei ba nalor,
Hynrei ka dei tang shi por,
Un kut ha ka shong synjor
Ha la ka shnong junom bhor.

IV Ha Nongrim Pynshai

Ka kynhun bynriew ba bun paid tam ha kane ka pyrthei ka ong U Sngi ia ka sngi bad ka Bnai ia u bnai. Namar kata :—

1. "Ka Sngi bad U Bnai" ki Longshwa ka mut ia U Adam bad Ka Im kiba ka hok jong ki ka tyngshain kat ka Sngi bad u Bnai. Bad ka "Puran Puthi" jong ki ka mut ia ka Kot Bah.

2. Ka "Ialuh samla u Bnai ia ka Sngi" ka mut ka jingpynshoi ka Im ia u Adam kaba la pynpoi ia ki sha kata ka 'Lehsang lehpap ka Sngi bad u Bnai" kaba mut ia ka pop U Adam bad ka Im ha kper Eden hyndai. ka "Ia shad lyngkhuid ka Sngi bad u Bnai ha khmat ki laiphew jingthaw" ka mut ia ka jingsngew lyngkhuid bad lehrain U Adam bad ka Im hadien ba ki la leh pop. Katkum ka jingkhein snem Bible (Chronology of the Bible), ka snem antad ba da sngew dei eh ia katei ka jingjia ka long ha ka snem 4004 Shwa U Khrist.

3. Ka tynrai duh jong ki khanatang pharshi u Longshwa ia ka "Niam AP JUTANG" ka dei ka jingiathuhlupa u nongiathuhlupa Isaiah ia ka jingwan long briew U Jisu Khrist kum U Nongpynim ia u Khun bynriew kane ka pyrthei. Kane ka la jia hapdeng ka 2700 bad 2800 shwa ia ka mynta ne kumba 800 snem ei ei shwa ban kha ia U Jisu Khrist.

4. Kawei na ki kyrteng khot ia ka Sngi da u khun bynriew ba bun jait kane ka pyrthei ka long HOK. Namar kata ka "Leit rieh ka Sngi hapoh krem Lamet Latang" u Longshwa hyndai, ka mut ia ka bainong ka pop u khun bynriew kaba mut ia ka jingiap duh bad sah duh hapoh khyndew na kaba la thaw ia u da U Blei. "Ka Leit shaw ia ka Sngi", ka mut ia ka jingmih pat U Jisu Khrist na jingtep kum U Nongjop ia ka jingiap u briew. La tep ne thang ki shyieng u briew ki kut ha ka tep khyndew. "Ka wan phai ka Sngi sha pyrthei ba kan shai pat kdar", ka mut ia ka jingioh biang u briew ia ka hok ban im junom ha bneng sha kaba U Jisu U la leit kiew hadien ka jingmihpat na jingtep. Kane ka la

jia myn 2007 snem shwa ia ka mynta. Ia ka pyrthei la khein rta ha ka kyrteng bad rta U Jisu da kaba sdang na ka snem kaba san hadien ka jingkha ia U sha kane ka pyrthei. Ha ka jingshisha ka Khristmas jong kane ka snem ka dei kaba 1998 bad ym kaba 1994. Ka jingmut ba janai jong ka jingrakhe Khristmas kam dei ka jingleh kmen ba pynhun ia ka doh, hynrei ka jingkhot sha ka jingkynmaw burom ia ka jingmane Blei ba nyngkong eh ia U Jisu Khrist ha kane ka pyrthei da ki ar kynhun ba ia pher :—

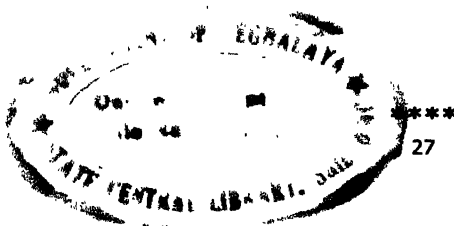
(a) Ki Riewstad Nongleh byrthong (Maji) kiba shu iohi ia U bad hadien ba ki la mane ia U, la maham ia ki ba kin ym leit shuh sha u Herod, hynrei ki dei ban leit phai da kawei pat ka lynti. La ialam ia ki sha Bethlehem da ka jingstad pyrthei (Astronomy) bad namar kata ka ktien U Blei ka ong ba "ki la iohi ia uta u khunlung lem bad ka Mari ka kmie jong u ....". Kine ki ktien ki sakhi shai kdar ba kim shym shem ia U bad kim lah ban iohi ia ka shyngoid bad ia u kpa jong U. Hangno ka nongrim jong ki jingialap bad jingrwai shongshit ba ki riewstad ki la shem ia U Jisu? Ka jingstad ba shu sdien ha suin, ka kut jar jar.

(b) Ki Nongap langbrot kiba la ialam da ka jingstad (shai) ba la wan hiar na bneng (Angel) ban poi sha Bethlehem ha kaba la kha ia Uba ki ia wad. Kine ong ka ktien U Blei :— ".... ki la shem ia ka Mari bad ia u Joseph, bad ia uta u khunlung ba u thiah ha kata ka shyngoid". Kitei kiwei ki shu iohi hynrei kine ki da shem ia U bad ia ka shyngoid de.

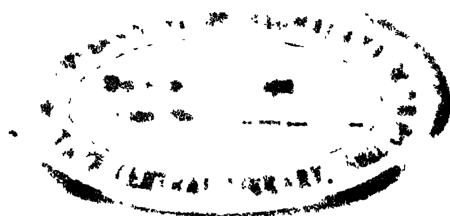
Ka burom long ia U Blei.

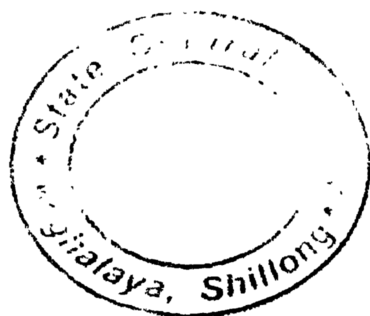
BAROH AR KI IALAP IA UJUH
HYNREI KIM JU IA KYNDUH.

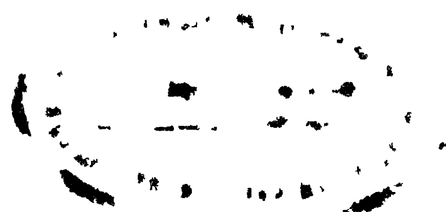
S. Shynrang Khonglah
27.12.'94

***

State
Shillong

Ka Dor Rs. 10/-